

Servais (Th.) Pinckaers op

De bronnen van de christelijke moraal

Methode, inhoud, geschiedenis

Inhoud

Voorwoord	21
Woord vooraf	25

HOOFDSTUK I

Wat is moraaltheologie? Op zoek naar een definitie	31
I Verschillende definities en opvattingen van de moraaltheologie	31
De verschillende definities	34
De thans bestaande stromingen	37
II Voorstel tot en verklaring van een definitie van de moraaltheologie	38
Definitie van de moraaltheologie	38
Toelichting	39

HOOFDSTUK II

Overzicht van het domein van de moraaltheologie: enige hoofdthema's	47
I Het probleem van de morele verplichting	47
II Het thema van het geluk	51
III Het thema van de zin en het doel van het leven	57
IV Het probleem van het lijden	59
V Het thema van de liefde	62
Het thema van de schoonheid	67
Bovennatuurlijke liefde en mystiek	68
Bovennatuurlijke liefde en geweld	68
VI Het thema van de waarheid	69
VII Het thema van de rechtvaardigheid	72
Varianten van het rechtvaardigheidsbegrip	73
1. De rechtvaardigheid in de Heilige Schrift	73
2. De rechtvaardigheid bij Thomas van Aquino	74
3. Moderne rechtvaardigheid en subjectief recht	75
4. De bronnen van de rechtvaardigheid	77
VIII Het probleem van de zonde	78
Besluit	82

EERSTE DEEL

EEN MENSELIJKE EN CHRISTELIJKE MORAAAL

HOOFDSTUK III

Het menselijke karakter van de moraaltheologie	85
I De materie van de moraaltheologie wordt gevormd door alle menselijke daden voor zover zij vrijwillig zijn	85
II Het onderscheid tussen moraal en menswetenschappen	86
A De morele kennis	87
1. 'Kennis als bron' of causale kennis	88
2. De kennis als reflex	89
3. De overdachte kennis	91
4. De tot theorie ontwikkelde, systematische kennis	92
5. De terugkeer naar de 'kennis als bron' en de daad	93
Verband tussen de verschillende vormen van morele kennis	94
Kritische beoordeling van het klassieke schema van de morele kennis	94
B De positieve kennis	96
C Vergelijking tussen de reflexieve methode van de moraal en de positieve methode van de menswetenschappen	98
1. De moraal houdt zich met de handeling bezig van binnenuit, de wetenschappen van buiten af	98
2. De morele kennis is dynamisch, richtinggevend, normatief; de positieve kennis is 'neutraal', niet-richtinggevend, niet-normatief	101
3. De morele kennis is persoonlijk, de positieve kennis is onpersoonlijk	103
4. Objectiviteit in de positieve kennis en in de morele kennis	105
5. De ervaring in de positieve kennis en in de zedelijke kennis	109
Vergelijkend overzicht	115
Besluit: naar samenwerking tussen wetenschap en moraal	116
D Drie gevaren in de relaties tussen de moraal en de menswetenschappen	118
1. Het functieverlies bij de moralisten	118
2. Het imperialisme van de geleerden	120
3. De vorming van een ééndimensionale wereld en de innerlijkheid	122
Het leven volgens de innerlijkheid	122

Het leven volgens de uitwendigheid	125
Besluit	127
III Het onderscheid tussen de moraal, de kunsten en de techniek	128
A Het probleem en de terminologie	128
B Waarin de moraal van de kunst en de techniek verschilt	129
De definities van kunst en moraal	131
C Het gevaar van imperialisme bij de technici	132
IV Op zoek naar het menselijke	134
A Het menselijke is meer dan het menselijke	135
B Het menselijke open naar het goddelijke	136
C Opmerking over de ervaring in de moraal	137
1. De ervaring volgens de deugd	138
2. Het nut van de ervaring	141

HOOFDSTUK IV

Het probleem. Op zoek naar een actueel antwoord	
Bestaan en specifieke aard van de christelijke moraal	143
I Het thema van het bestaan en de specifieke aard van een christelijke moraal	143
Hoe het thema van het bestaan van een christelijke moraal gerezen is	145
De voorgeschiedenis van het probleem	147
II Onderzoek van een actueel antwoord op het probleem van de christelijke moraal	148
Beoordeling van dit antwoord	150
De pluspunten	150
De bezwaren	151

HOOFDSTUK V

De christelijke moraal volgens Paulus	153
I Toelichting bij onze vraag: bestaat er een christelijke moraal?	153
De methode die gewoonlijk gevolgd wordt	154
Beoordeling van de gewoonlijk gevolgde methode	155
1. Onze categorieën a priori	155
2. De methode van het 'restant' en de methode van het 'samenhangend geheel'	156

II	Het antwoord van Paulus op de vraag naar de christelijke moraal	159
	A. De confrontatie van evangelische prediking, joodse gerechtigheid en Griekse wijsheid	159
	Joodse moraal en Griekse moraal	161
	De aanval op de Griekse wijsheid en de joodse gerechtigheid	162
	De evangelische moraal	163
	De trots van de mens en de nederigheid van het geloof	165
	De persoon van Jezus	165
	Een nieuwe wereld	166
	Een kracht om te handelen	166
	B. Het geloof als bron van de paulinische moraal	167
	1. Het geloof legt de kiem voor een nieuw wezen	167
	2. De verandering van persoonlijkheid	169
	3. De verandering van gedrag: het leven volgens de Geest	170
	4. Het leven in Christus en de navolging van Christus	171
	5. De christelijke liefde, grootste gave van de Heilige Geest	173
	6. De assimilatie van de menselijke deugden	176
	7. De transformatie van de deugden	179
	8. Een nieuwe structurering	182
	Besluit	184

HOOFDSTUK VI

	De Bergrede en de christelijke moraal	187
I	De Bergrede en haar interpretaties	187
	Het moderne probleem van de Bergrede	188
	1. De 'katholieke' interpretatie	189
	2. Een moraal van het ideaal	190
	3. Een moraal voor een uitzonderlijke tijd	191
	4. De Bergrede als sociaal program	192
	5. De lutherse interpretatie	192
	Het probleem van de relaties tussen de Bergrede en de christelijke moraal	193
II	De vijf grote intuïties van Augustinus in zijn <i>Commentaar op de Bergrede</i>	194
	1. De Bergrede als handvest van het christelijk leven	195
	2. De zaligsprekingen opgevat als de zeven trappen van het christelijk leven	199
	De trappen van het christelijk leven in de zaligsprekingen	201
	Verdere ontwikkeling	202
	3. Verklaring van de Bergrede uitgaande van de zaligsprekingen	203
	4. De samenhang tussen de zaligsprekingen en de gaven van de	

Heilige Geest	205
De relaties tussen de zaligsprekingen en de gaven	207
5. De zeven beden van het Onze Vader	210
De nawerking in de geschiedenis	213
Ter samenvatting	215
De rol van Augustinus' <i>Commentaar</i> in de moderne tijd	215
Het antwoord van Augustinus op het probleem van de praktische onuitvoerbaarheid van de Bergrede	216
Een specifiek christelijke moraal	217
Lessen voor een vernieuwing van de moraaltheologie	218

HOOFDSTUK VII

Is de moraal van Thomas van Aquino een christelijke moraaltheologie?	221
Het probleem	221
I Twee fouten die men bij de lezing maakt	222
Bijziendheid	223
Het gespleten zicht	224
II Het traktaat over de wet van het evangelie, hoogtepunt van de moraaltheologie van Thomas	226
De geschiedenis van het traktaat over de wet van het evangelie	226
De definitie van de wet van het evangelie	228
III De wet van het evangelie, sluitsteen van de theologie	231
De wet van het evangelie als hoofd van het lichaam van de moraal	232
De wet van het evangelie, hoogtepunt van de goddelijke wetgeving	236
IV De Bergrede, tekst van de wet van het evangelie	236
De wet van het evangelie en de zedelijke geboden	239
V De wet van het evangelie als 'wet van vrijheid'	240
De wet van het evangelie en de vrij gewilde spontaneïteit	241
De wet van het evangelie en de raden	242
Besluit: de heilige Thomas, het evangelie en Aristoteles	243

TWEEDE DEEL

SCHETS VAN EEN GESCHIEDENIS VAN DE MORAALTHEOLOGIE

HOOFDSTUK VIII

Schets van een geschiedenis van de moraaltheologie	247
De periode van de vaders	247
Inleiding: Nut en moeilijkheid van een geschiedenis van de moraaltheologie	247
Het patristisch tijdperk	250
A Waar vindt men de materie van de moraal bij de vaders?	251
1. De Bijbelcommentaren	251
2. De persoonlijk gecomponeerde werken	252
3. Werken die over bijzondere morele problemen handelen	253
B De karakteristieke trekken van de zedenleer van de vaders	254
1. Het primaat van de Heilige Schrift	254
2. De integratie van de Grieks-Romeinse cultuur	259
3. De 'spiritualiteit' als centraal gegeven van de moraal van de vaders	263
Besluit: een gouden eeuw voor de moraaltheologie	264
C De moraaltheologie bij Augustinus	265
Eenheid en ritme van het augustijns denken	268
Augustinus en Thomas	269
Augustinus, bevorderaar van ketterijen?	270
De les van de vaders	271
De vroege Middeleeuwen	272

HOOFDSTUK IX

De moraaltheologie in het bloeitijdperk van de scholastiek	275
I De scholastieke theologie	275
II De uitwerking van de moraaltheologie: van Petrus Lombardus tot de tijd van de heilige Thomas	277
III De moraaltheologie van Thomas van Aquino	279
A De structuur van de moraaltheologie van Thomas	280
B Vergelijking met de moralisten van de nieuwe tijd	290
Besluit	295
Tegen een illusoire zienswijze	296
Opmerking over de thomistische school	298

HOOFDSTUK X

De moraaltheologie tijdens het herfsttij der Middeleeuwen: de nominalistische revolutie	303
De franciscaanse en dominicaanse scholen	303
De levensloop van Willem van Ockham	304
De uitbarsting van het nominalisme	305
De vrijheid van indifferentie	305
De atomisering van het handelen	306
Het verwerpen van de natuurlijke neigingen	307
De deugden worden aan de kant gezet	309
De almachtige vrijheid van God	310
De zedelijke verplichting	311
De zedenwet	312
Het praktische verstand en de prudentie als subjectieve regel	313
Besluit	315
De moraal van de verplichting verschijnt voor het eerst ten tonele	315
De opbouw en de logica van het systeem	316

HOOFDSTUK XI

De moraaltheologie in de nieuwe tijd: het tijdperk van de handboeken	319
I De moraaltheologie in de vijftiende en zestiende eeuw	319
De scheiding tussen de scholastieke theologie en de mystieke theologie	319
De scheiding tussen de theologie en de pastoraal	322
De theoloog, de geestelijke schrijver en de zielzorger	322
De scheiding tussen theologie en exegeese	323
II Het ontstaan van de 'Institutiones morales'	324
De periode van ontstaan	324
De 'Institutiones morales' van Juan Azor	325
De nieuwe ordening van de moraaltheologie	326
Het weglaten van het traktaat over de gelukzaligheid	327
Het weglaten van het traktaat over de gaven van de Heilige Geest	328
Het weglaten van het traktaat over de genade	329
De voornaamste traktaten van de fundamentele moraal	330
De invloed van de 'Institutiones morales'	331
III De handboeken van de moraaltheologie	332
Het atoom dat het wezen van de moraal van de handboeken uitmaakt	332

Onderzoek naar de hoofdbestanddelen van de fundamentele moraal van de handboeken	334
1. De spanning tussen de wet en de vrije wil	334
2. De vrijheid	335
3. De wet	335
4. De menselijke handelingen	336
5. Het geweten	337
De moraal en het boetesacrament	339
De twist van het probabilisme	339
Besluit	344

HOOFDSTUK XII

Katholieke moraal en protestantse ethiek	347
I De protestantse ethiek	349
Een kritische overweging	352
II De katholieke moraal	354
1. Over welke katholieke moraal spreken wij hier?	354
2. Gestempeld door een anti-protestantse opstelling	355
3. Op de koers van het humanisme	356
4. Gericht op de pastoraal	357
5. De invloed van het nominalisme	358
6. De natuurwet als vertrekpunt	359
III Richtlijnen voor de katholieke moraaltheologie in haar streven naar vernieuwing	361
A. Factoren die een vernieuwing van de moraaltheologie begunstigen	361
B. Het geloof als uitgangspunt	362
De sprong van het geloof	363
Het licht van het geloof	364
De natuurwet	365
De universaliteit van het geloof	366

HOOFDSTUK XIII

De moraaltheologie in onze tijd	367
1. De post-tridentijnse traditie in de handboeken en de opleving van het thomisme	367
2. De terugkeer tot Bijbelse thema's	369
3. Vaticaan II en de moraaltheologie	371
4. De situatie van de katholieke moraal na het Concilie	373

5.	Het 'wereldlijke christendom'	375
	Het radicaal zich openstellen voor de wereld	375
	De kritische geest	377
	De nieuwe interpretaties in het licht van de menselijke waarden	377
	Het christelijke karakter	379
	Poging tot een evaluatie volgens de dialectiek van het christelijk geloof	380
	De 'humanistische' etappe van ons geloof	381
	De etappe van eenzaamheid en scheiding	383
	Waar het 'wereldlijke christendom' tekort schiet	385
6.	De Heilige Schrift en de moraal na het Concilie	387
	De moeilijkheid om in onze tijd de Heilige Schrift te lezen	387
	De voorrang van een rechtstreekse en persoonlijke lezing: van de tekst naar het woord	390
	De menselijke tussenpersonen bij de lezing van de Heilige Schrift	391
	H. Schrift en ervaring	394

DERDE DEEL

DE VRIJHEID EN DE NATUURWET

HOOFDSTUK XIV

De vrijheid van indifferentie als oorsprong van de moraal van de verplichting 397

Inleiding: Waarom de studie van de vrijheid in de moraal noodzakelijk maar ook moeilijk is. De wegen die tot kennis van de vrijheid leiden 397

	Werkelijkheid en mysterie van de vrijheid	397
	Twee wegen om de vrijheid te kennen	398
De vrijheid van indifferentie		401
	Twee interpretaties van de definitie van de vrije keuze	401
	De breuk met de natuurlijke neigingen	403
	De breuk met de filosofen en de vaders	404
	Het uitschakelen van het gevoel	406
	Het uitschakelen van de habituele gesteltenissen en de deugden	406
	De breuk met de duur en de finaliteit. De atomisering van de moraal	408
	De passie voor de vrijheid	409
	De trouw op zijn kop gezet	411
	De breuk tussen de vrijheid en het verstand	412
	De absolute vrijheid van God	413

De zedenwet als uitdrukking van Gods wil en bron van de verplichting	414
Gods vrijheid ten opzichte van de zedenwet	416
De kennis van Gods wil	418
1. De kennis door de openbaring	418
2. Hoe het verstand Gods wil kent	420
De belangrijke spanning die door de vrijheid van indifferentie veroorzaakt wordt	422
De vrijheid van indifferentie na Ockham	424

HOOFDSTUK XV

De vrijheid van gehalte	427
I Voorbeelden	427
Het voorbeeld van de moed	429
II De kiem van de vrijheid	430
III Discipline, als eerste stadium van de zedelijke opvoeding	433
De Dekaloog	436
De ‘beginnelingen’ in de orde van de bovennatuurlijke liefde	437
IV De persoonlijke vooruitgang en het vormingsproces van de deugden, de tweede etappe van de zedelijke opvoeding	438
Vooruitgang in de orde van de liefde en de Bergrede	440
V De volwassenheid en de maturiteit van de vrijheid, de derde etappe van de zedelijke opvoeding	441
De ‘volmaakten’ in de orde van de liefde	443
De Nieuwe Wet	444
VI Enkele opmerkingen over de ontwikkeling van de zedelijke vrijheid	447
1. De continuïteit in de ontwikkeling van de vrijheid	447
2. Vooruitgang gekenmerkt door etappes die contrasten vertonen	448
3. De problemen die de opvoeding met zich meebrengt	449
4. De betrokkenheid van alle vermogens	449
5. Vooruitgang zonder einde	450
VII Een overzicht van de twee soorten van vrijheid en hun betrekking tot de moraal	451
Vergelijkend overzicht van de vrijheid van indifferentie en de vrijheid van gehalte	451
De vrijheid om te zondigen	453
De vrijheid en de moraal	453

HOOFDSTUK XVI

De menselijke vrijheid volgens Thomas van Aquino	457
I De aard van de vrije wil van de mens	459
1. De vrijheid komt voort van het verstand en de wil	459
2. De vrije keuze is een akt van de wil in zover deze door het verstand bepaald ('gevormd') wordt	460
3. Het parallellisme tussen verstand en rede, wil en vrijheid	462
Schema van onze analyse	465
4. De keuze heeft als object de wegen naar het doel en de middelen die hierop gericht zijn	465
5. De vrijheid om te kunnen kiezen tussen goed en kwaad	467
6. Opmerkingen	468
a. De wil	468
b. Het goede	469
c. De middelen	470
II Het fundament van de vrijheid: de universaliteit van de waarheid en het goede	472
De kennis van het goede in zijn algemeenheid als fundament van de vrijheid	472
Een moeilijkheid: legt het volmaakte goed geen noodzakelijke dwang op aan de wil?	474
Antwoord: zelfs ten overstaan van het volmaakte Goed bewaren wij de vrijheid om te handelen of niet te handelen	475
Over het volmaakte goed	478
Besluit	479

HOOFDSTUK XVII

De natuurlijke neigingen als oorsprong van de vrijheid en van de moraal	481
I Natuurlijke neiging en vrijheid	481
Verificatie van het gezegde in de omgangstaal	484
De termen 'neiging' en 'bepaling'	485
Natuurlijke neigingen en natuurwet	486
II Het overzicht van de natuurlijke neigingen	487
Samenvattend onderscheiden we vijf natuurlijke neigingen	489
III De natuurlijke neiging tot het goede	490
1. De definitie van het goede	490
Het goede is wat elk zijnde verlangt, wat elke mens verlangt	490

De universaliteit van het goede	492
2. Het begrip 'goed', volmaaktheid, geluk en doel	494
Het goede als volmaaktheid en geluk	494
Het goede als doel	496
Het eerbare, nuttige en aangename goed	498
De bereidheid tot geven en vruchtbaarheid van het geluk	500
3. Het goede dat eigen is aan de mens is het goede dat gekend is	501
Het werkelijk goede en het schijnbaar goede	502
4. Bonum est faciendum, malum est vitandum	504
De universele strekking van de neiging tot het goede	506
IV De natuurlijke neiging tot het behoud van het bestaan	507
De substantie en de persoon	507
Het verlangen om te bestaan en te leven	508
De natuurlijke liefde tot zichzelf	508
Een dynamische neiging	509
V De natuurlijke neiging tot de kennis van de waarheid	511
De waarheid herontdekken	512
Rechten en plichten betreffende de waarheid	513
De hedendaagse kwestie van de waarheid	514
De liefde tot de waarheid omwille van haarzelf en de objectiviteit	515
Contemplatieve dimensie en universaliteit	516
VI De natuurlijke neiging tot het leven in een gemeenschap	517
Aan de oorsprong van de maatschappij	517
De neiging tot vriendschap	518
Rechtvaardigheid en vriendschap	520
De maatschappij product van de natuur of kunstmatige schepping	520
Uiteenlopende meningen over de interpretatie van de eerste twee geboden	521
Een andere opvatting van de rechtvaardigheid	522
Velerlei wijzen van verwerkelijking	523
VII De seksuele neiging	523
A. De seksualiteit bij de mens	523
Een nieuwe leer	525
De strijd op moreel gebied	526
De dualistische interpretatie	527
B. Hoe de andere natuurlijke neigingen met die tot het huwelijk samengaan	529
De unieke betrekking tot God	530
C. De twee doeleinden van het huwelijk	532
D. Het huwelijk en de maagdelijkheid	534

De overeenstemming van de maagdelijkheid met de menselijke natuur	534
De bovennatuurlijke dimensie van de maagdelijkheid en van het religieuze leven	536
Hoe in de Kerk en in het leven van de christenen het huwelijk en de maagdelijkheid elkaar aanvullen	539
Besluit	540
De afstemming op elkaar van de neigingen, de natuurwet en de deugden	540
Overeenstemming in details	542
BESLUIT	547
I Een menselijke en christelijke moraal	547
II De geschiedenis van de moraaltheologie	550
III De vrijheid en de natuurwet	553
De moraal en de zonde	555
Voor het geluk bestemd; geestelijke spontaneïteit	556
BIBLIOGRAFIE	561

Voorwoord

bij de tweede editie

Servais-Théodore Pinckaers, geboren in 1925 in Luik, trad in 1945 in bij de orde van de predikheren (dominicanen) en studeerde filosofie en theologie aan het studiehuis van de orde Notre Dame de la Sarte bij Hoei. Daar schreef hij zijn licentiaatsthesis over Henri de Lubac onder leiding van de latere kardinaal Jean Jérôme Hamer o.p. Aan de pauselijke universiteit Sint-Thomas van Aquino, oftewel het Angelicum, schreef hij zijn dissertatie onder leiding van Louis-Bertrand Gillon, getiteld *La vertu d'espérance de Pierre Lombard à Saint Thomas* (1954).

Na terugkeer in zijn vaderland doceerde hij moraaltheologie aan het studiehuis 'La Sarte' van 1954 tot 1965. In deze tijd ontstond de bundel waarvan de titel *De vernieuwing van de moraal* (1964) programmatisch is voor zijn gehele oeuvre, alsook zijn vertaling van en uitvoerige commentaar op het traktaat van Sint-Thomas over de menselijke handelingen. In een autobiografische terugblik in 1999 sprak hij over een aantal cruciale inzichten die geheel zijn leven en werk hebben doordrongen en die hun oorsprong vinden in deze periode. Op de eerste plaats is dat 'de ontdekking van de Schrift als Woord van God', een Woord dat 'superieur is aan elk menselijk woord'. Aan de hand van de kerkvaders en vooral van Sint-Augustinus 'kan de Schrift opnieuw ontdekt worden als belangrijkste en permanente bron van de theologie'. Tot slot is er de studie van de theologie in de school van Sint-Thomas en het onderricht over zijn werk. Deze bestond erin de tekst van Sint-Thomas niet als een 'geïsoleerd' geheel te lezen, maar in de context van de bronnen die Sint-Thomas zelf gebruikte, namelijk de Schrift, de kerkvaders en zijn tijdgenoten. De 'weg naar de vernieuwing van de moraal' betekende dus een 'terugkeer naar Sint-Thomas als getuige van de beste traditie, gevoed door de Schrift en de kerkvaders'.¹

---

¹ Voor deze citaten, zie: Servais Pinckaers op, *My Sources*. in: *Communio* (Amerikaanse editie) 26 (1999): 913-915..

Na de sluiting van het studiehuis ‘La Sarte’ in 1965, wijdde pater Pinckaers zich vanuit het klooster van de dominicanen te Luik enkele jaren aan pastoraal werk. In 1975 nam hij de uitnodiging aan om de Franstalige leerstoel in fundamentele moraaltheologie te bekleden aan de universiteit van Fribourg (Zwitserland). Daar bleef hij werkzaam tot aan zijn emeritaat in 1997.

In deze periode ontstond zijn omvangrijkste en belangrijkste werk *Les Sources de la Morale chrétienne*, dat voor het eerst in het Frans is verschenen in 1985. Talloze werken en vertalingen volgden, waaronder *La morale catholique* (1991), *Pour une lecture de ‘Veritatis Splendor’* (1995) en *La Vie selon l’Esprit. Essai de Théologie spirituelle selon saint Paul et saint Thomas d’Aquin* (1996). Tevens was hij betrokken bij het tot stand komen van de *Catechismus van de Katholieke Kerk* (1992) en de encycliek *Veritatis Splendor* (1993). Van 1992 tot 1997 was hij lid van de Internationale Theologische Commissie.

Mede door de ontvangst van de Engelse vertaling in 1995 van zijn hoofdwerk, verscheen er in 2005 een bundel van zijn belangrijkste artikelen in Engelse vertaling onder de titel *The Pinckaers Reader*. Na zijn emeritaat verschenen onder meer *À la découverte de Dieu dans ‘Les Confessions’* (2002) en *Plaidoyer pour la vertu* (2007).² Hij stierf op 82-jarige leeftijd op 7 april 2008. Zijn archieven worden beheerd door de leerstoel fundamentele moraaltheologie aan de universiteit van Fribourg en bevatten talrijke uitgewerkte manuscripten, die sinds zijn dood worden uitgegeven.³

Zoals Pinckaers zelf aangeeft is de onmiddellijke context van zijn hoofdwerk *Les Sources de la Morale chrétienne* een aantal centrale inzichten van het Tweede Vaticaans Concilie, namelijk betreffende de Schrift als belangrijkste bron van de theologie, het belang van de kerkvaders en de blijvende waarde van de methode en inzichten van Sint-Thomas van Aquino, en dit alles met als doel te komen tot een vernieuwing van de katholieke moraaltheologie. Daarom vormen de hoofdstukken 5 en 6 over de Bergrede en de christelijke moraal volgens Sint-Paulus, respectievelijk de vijf grote intuïties van Augustinus in zijn *Commentaar op de Bergrede* het hart van het werk; het morele handelen heeft ten diepste van doen met een verbonden zijn en blijven met Christus. De lezing van deze Schriftpassages aan de hand van Augustinus en Thomas tonen voor Pinckaers aan dat het centrum van het morele leven te

---

² De volledige bibliografie is te vinden in: *Renouveler toutes choses en Christ. Vers un renouveau thomiste de la théologie morale. Hommage à Servais Pinckaers op*, eds. Michael S. Sherwin & Craig S. Titus, Fribourg 2009.

³ www.unifr.ch/tmf/-Archives-Pinckaers.

maken heeft met de ontwikkeling van de deugden, die leiden naar het ware geluk. Het verlangen naar geluk, onder leiding van de Nieuwe Wet van de genade, dient de meest fundamentele oorzaak van het morele handelen te zijn en niet – tenminste niet op de eerste plaats – externe voorschriften zoals dit veelal het geval was in de casuïstiek en het legalisme van de moraaltheologie van de Moderne Tijd (hoofdstuk 11), maar ook in wat hij treffend het ‘werelds christendom’ van de huidige tijd noemt (hoofdstuk 13).

Pinckaers onderscheidt treffend het contrast tussen een ‘vrijheid van indifferentie’ (*liberté d’indifférence*) en een ‘vrijheid van gehalte’ (*liberté de qualité*). De ‘vrijheid van indifferentie’ breekt met de natuur van de mens en is in zichzelf opgesloten. Daarentegen neemt de ‘vrijheid van gehalte’ alle natuurlijke vermogens van de mens op in de morele handeling en laat zich aantrekken door het verlangen naar geluk, waarheid en goedheid (hoofdstukken 14 en 15). Het onderscheid tussen beide vormen van vrijheid weerspiegelt het contrast tussen de moraal van een geseclariseerde moderniteit en die van de Schrift en haar grootste commentatoren zoals Augustinus en Thomas. Deze hoofdstukken kunnen daarom ook gelezen worden als een commentaar op het centrale thema van de encycliek *Veritatis Splendor* (1993) waarin Johannes Paulus II schrijft (nr. 41): ‘De ware morele autonomie van de mens betekent in het geheel niet een afwijzen, maar wel een aanvaarden van de morele wet, van het gebod van God: ‘En God de Heer gaf de mens dit gebod (...)’ (Gen 2,16). De vrijheid van de mens en de wet van God ontmoeten elkaar en zijn geroepen elkaar te doordringen in de zin van een vrijwillige gehoorzaamheid van de mens aan God en van de onverdiende welwillendheid van God jegens de mens.’

De katholieke moraaltheologie bevindt zich sinds de jaren vijftig en zestig van de vorige eeuw in een diepe crisis. Pinckaers laat in *Les Sources de la Morale chrétienne* – zijn magnifieke en originele werk over de fundamentele moraaltheologie – zien hoe niet alleen een uitweg uit die crisis kan worden gevonden, maar ook een nieuwe opzet en ordening van de moraaltheologie kunnen ontstaan door een herbronning op de Heilige Schrift, de kerkvaders en de grote theologen uit de traditie van de Kerk, waaronder Thomas van Aquino een prominente plaats inneemt.

Het is verheugend dat er nu een tweede editie van de Nederlandse vertaling van prof. dr. L. Elders svd voor ons ligt. Uit het feit dat de eerste editie in een klein taalgebied is uitverkocht, blijkt dat er ook in België en Nederland behoefte bestaat aan een herbronning van de moraaltheologie op de authentieke bronnen van de theologie. Ik hoop en bid dat onder Gods rijkste zegen dit boek een grote bijdrage mag zijn aan de herleving van de moraaltheologie die zich tot taak stelt de leer van de Kerk, voor zover zij

betrekking heeft op het morele handelen van de mens, in grote trouw aan de Heilige Schrift, de traditie van de Kerk en het kerkelijk leergezag, wetenschappelijk te doordenken.

Utrecht, 14 juni 2013, op de gedachtenis van de H. Lidwina van Schiedam

+ Willem Jacobus kardinaal Eijk
aartsbisschop van Utrecht